ANY I. BARCELONA 15 DE DECEMBRE DE 1868. NOM. XX.

LO GAY SABER.

PERIÓDICH LITERARI QUINZENAL

FET PER ESCRIPTORS CATALANS, MALLORQUINS Y VALENCIANS

Administraciò y Redacciò, Giriti, nom. 1, pis 2.t

Surt lo 1 y 15 de cada mes.—Préu: Barcelona 2 rs. cada mes, fora 2 y 1/2 y al estranger 3 rs.—Se suscriu en totas las llibrerías.

Un nombre sol 1 rl.—Los no suscrits no tindràn folletí.—Los reclams á 1 rl. la ratlla pèls no suscriptors y 1/2 rl. los suscriptors.

SUMARI.

Novas históricas referents á la capella que fou de sant Miquel Arcángel de la present ciutat, de *N. Andreu Balaguer*.—De mort á vida, de *Miquel V. Amer*.—L' ovella, de *Joaquim Rubió*.—Balada de *Jaume Brossa*.—Calendau, poema de *F. Mistral*, traducció.—Benhaja la caritat, de *Antoni Molins*.—Curiositats.—La llum del bosch, de *N. Antoni Aulestia*.—Anécdotas.—Lo ball dels morts, de *F. Bartrina*.—Novas.—Teatres, (Los herens, de *F. Ubach* y *Vimpela*).

NOVAS HISTORICAS

REFERENTS Á LA CAPELLA QUE FOU DE SANT MIQUEL ARCHÁNGEL DE LA PRESENT CIUTAT.

BARCELONA, l' heróica ciutat del savi Conçell de Cent que ab sas grans lleys ensenyá al món la potent soberania del poble, lo maravellós palau dels Comptes-Reys que feren sempre onejar triunfants las rojas barras catalanas, aqueixa ciutat tan lloada per son amor á las ciencias y á las arts y tan enaltida per las proesas de sos braus fills que l' embelliren ab los fruits de llur enginy y la noblesa de llurs esperits, acaba de pérdre una de las joyas mes ricas é inapreciables que lluhia encrostada entre las preciosas pedras de sa diadema monumental y artística.

Lo vent impetuós de la destrucció, qu' orgullós alena en mitx dels grans adelantos del present segle, l' hi ha arrebassat del costat mateix del seu còr, un moniment artístich digne per sa antiguitat y per molts altres motius d'esser conservat encara que no fós sino còm un recort viu y constant d' aquells temps, de nostra magna historia que passaren ja, per tal volta no revindre mès, ¡ Vulla Dèu que tórnian !

Nos referim á la que fou Capella de Sant Miquel Archángel, situada á l' esquerra de la Casa de 'l Conçell ó sia de la Ciutat.

Los aymadors de las bellesas del art y dels recorts históríchs y los admiradors del geni que feu brillar esplendorosament l' epoca gloriosa de nostras conquestas y victorias, no pogueren contemplar ab l' ánima tranquila, semblant acte de crudel vandalisme. Per ço, á mes de dos diferents sol-licituts en que 's demanava la suspensió del enderrocament y de la demanda judicial interposada en 2 del mes próxim passat per lo Reverent Rector y Obra de l' Iglesia ab lo mateix objecte, la prempsa, qu' es en l' actualitat l' intérprete dels sentiments del poble, protestá en contra de lo que succehia, esperant esser escoltada y alcansar la conservació de dit moniment, encara qu' hagués sigut dedicanl'ho á un us divers del molt alt y respetable á que estava destinat.

Tambè nosaltres nos unirem á la véu dels demés col-legas periodistichs y protestárem de tal fet; pero desgraciadament de rés ó molt poch ha servit: la capella de San Miquel, en sa major part, ja no es més que un pilot de runas. Un deber nos manca encara que satisfer, y es lo apuntar, del millor modo que sapiguém, los datos históríchs del dit temple, axis com las preciositats que guardava, á fi de qu' exposadas als ulls de tothom, pugan nostres conciutadans y las nacions estranyas, que 'ns avansan en lo camí de 'l progrés civilisadór per llur estimació á las arts bellas, y á la fidel custodia de las antiguitats, considerar ab pes y gravedat la deplorable pérdua qu' acabém de experimentar, planyuda per totas las personas de bon sentit de la generació present.

Procurarém donchs, cumplir l' obligació que 'ns imposa l' amor á las cosas de la mare patria, esperant que nostres aymats llegidors, no pararán esment en lo pobre trajo que vesteixen las següents ratllas, pero si, en la veritat qu' inclouhen.

II.

En lo lloch ahont s' aixecava la capella de S. Miquel Archángel, hi hagué un temple romá erigit á un déu gentil. Aquesta es opinió corrent y admesa per quasi tots los escriptors y erudits que s' han ocupat del mateix, pero s' observa entre ells una divergencia molt marcable respecte á la deitat que s' hi venerava.

Lo P. Fr. Francesch Diago (1) creu que fou dedicat á Hércules ó Júpiter. Mossen Geroni Pau (2), que visqué en temps del rey En Joan II y menor edat d' En Fernan lo Católich, Mossen Dionis Geroni de Jorba (3) lo Doctor En Geroni Pujades (4) y En Arcis Feliu de la Peña (5) son

(1) Diago-Historia de los Condes de Barcelona. lib. 1. cap. 1. fol. 3. pag. 2.
(2) Pau-Barcinona.
(3) Jorba-Descripcion de las Excelencias de la muy insigne Ciudad de Barcelona.
(4) Pujades-Crónica universal de Cataluña, 1829. tom. 2. lib. 3 caps. 64 y 65.
(5) Feliu-Anales de Cataluña, tom. 1 lib. 5. cap. 8.

de parer qu' en ell s' hi adorava al fals dèu Esculapi, protector de la medicina, y refereixen qu' en las guerras de Sertorio contra Pompeyo, per los anys 74 avans de la vinguda de Jesucrist, un general de caballeria (*magister equitum*) apel-lat Spuri Pomponi ó Pompeyá que batallava contra Sertorio, fou ferit en lo siti de Calahorra per Hitia ó Nitia, fill d' aqueixa ciutat, del qual se venjá matantlo en la lluyta; que llavors disposá lo portassen á Barcelona, d' ahont se creu era natural, esperant que lo mudar d' ayres l' hi curaria la ferida, ajudat ab lo favor d' Esculapi á qui feu vot de fabricar un temple en honor seu. Eixa prometensa, contan, qne Pompeyá no deixá de cumplirla, encara que la divinitat qu' invocá 'n son remey l' hi fou ingrata als seus obsequis, puig li negá la salut y vida que tan desitjava.

Dits historiadors, junt ab Pere Miquel Carbonell (6), citan en son aussili una lápida qu' espresan se troba en Apiano y Barthomeu Amanci, los quals la copiaren de Ciriach d' Ancona ó Anconitá y existia dintra las murallas de l' antigua Barcelona. Lo seu contingut es com se segueix:

BELLO. SERTORIANO VVLNERE. SVCEPTO.
A. CALAGVRRITANO. HITIA. QVEM. MANV.
EXTEMPLO. FODI. ACQVIRENDAE. VALETVDINIS.
GRATIA. BARCHINONAM. PETII. AESCVLAPIO.
VOTA. VOVI. TEMPLVM. INGRATO. VT. FIERET.
STATVI. MORTE. IMMATVRA. ME. INTERCI-
PIENTE. ET. A. VALETVDINE. ET. AB. AVRA.
ADOLESCENTEM. MISERABILITER. DESTI-
TVTVM. VIDES. EQ. M. SP. POM.

Altres autors com Morales, Viladamor, Pujades, Brisson, Gruter y Finestres parlan d' una segona inscripció qu' estava en lo Castro Octaviá (Sant Cugat del Vallés) y consistia en lo testament de Quint Valeri Castrici, en lo qual disposá de duas parts dels seus bens á favor de son fill Valeri y de las altres duas ne fá dos llegats, l' hu per la sua filla Publia y l' altre per adobar la torre principal del temple d' Esculapi en Barcelona. Deya aixis:

EGO. Q. VALERIVS. CASTRITIVS. Q. F. HODIE. TERTIO.
IDVS. AVG. DECENDENS. CONSTITVO. Q. VALERIVM. F.
MEVM. EX. ASSE. HEREDEM. DVMMODO.= —PRO.
P. VALERIA. FILIA. MIHI. CHARISSIMA. EXIMATVR.
SI. LEGITIMAM. E. P. FABIANO. CONIVGE. SOBOLEM.
HABEBIT. ET.= =PRO. PRIMA. TVRRI. TEMPLI.
AESCVLAPII. DEI. QVOD. IN, VRBE. BARCINONAE.
ESL. RESTAVRANDA. ACTVM. P. ROMVLIO.
CIT. HISP. PROCOS. ET. DOMITIANO. VESPA-
SIANI. F. ORBI. IMPERANTE.

Aquestas lápidas, que semblan asegurarnos l' existencia entre 'ls barcelonins de la devoció ó culto al dèu Esculapi, son tingudas per Gruter y Antoni Agustí com bastardas ó falsas y Finestres de Monsalvo las col-oca en la clase VII de las diversas y sospitosas, dihent de la segona, ab molta gracia, que fá olor de mentida: *fraudem olet hoc ephitaphium* (7). Justa es l' apreciació de Finestres, quan ja se sap queno 's pot tenir fé en lo que diu Ciriach d' Ancona, tota vegada qu, en ganyá 'l papa Nicolau V. per qui fou encarregat de formar una colecció d' inscriptions romanas, portanl'hi un aplech d' epitaphis que en sa major part sols havian estat en son pensament y no en altre lloch. Además indueix a sospitar de la veracitat que pugan tenir eixas lápidas tres cosas molt notables y son: que 'n la primera inscripció se diguia *Barchinona* y no *Barcino* com sempre nomenaren á Barcelona los romans que la poblaren; que 's tróbi abreviat lo nom *Spurius Pompeyanus* (Sp. Pom.) de qual manera, aquells no escrivian los noms propis; y que 'en l' inscripciò segona, se párlia de la torre del temple d' Esculapi, pus s' ignora qu' en aqueixos edificis hi hagués cap espécie de torre ni campanar. Tot lo que, fá duptar sigan certas ditas inscripcions ni qu' hágian may existit.

Jorba y Pujades manifestan, en proba de la veneraciò del fals dèu de la medicina en aquest temple y com á un recort de la mateixa transformada per lo cristianisme en la del Príncep dels exércits celestials, qu' en Barcelona, segons esplicavan los vells del sèu temps, hi havia una costúm antiquíssima de portar quiscun any los herbolaris en los mesos d' abril y maig, prop lo fossar de la capella de Sant Miquel, las plantas que venian als malalts, perqu' essent aquest lo metge de las enfermetats espirituals y corporals y aquella l' estació del any en que las sanchs y humors dels cossos humans esperimentan qualque moviment, solia tothom medicarse y comprava aquellas herbas per conseguir la cura dels mals.

(6) Carbonell-Memorable-manuscrits.
(7) Sylloge inscriptionum romanarum, á. D. D. Josepho Finestres et de Monsalvo; Cervariæ Gacetanorum 1762 pag. 322.

Nosaltres respectém l' opinió d' homes tan intel-ligents qu' han contribuhit ab los seus treballs á il-luminar y aclarir la fosquedat d' algunas páginas de l' historia patria, pero no per ço la preném ni la seguim, ans bé nos incliném á tindre per certa la del P. M. Florez (8) Campmany (9), Compte de de Caylus, savi francés, y demés que conceptúan á dit monument com alsat per l' adoració de Neptú, fundantse en las figuras y dibuixos del hermosíssim *mosáich* que cubria lo paviment de l' espresada Capella, avuy malaventuradament enderrocada.

Consistia aqueixa bellesa artística en fragments d' enllosat d' unas pedretas de marbre blancas y blavas, juntadas per medi d' un betúm de molta consistencia, que tenian prop de tres centímetros y mitx de fons ó llargaria per hu d' ample ó basa quiscuna. Las porcions de mosáich de mes grandór formavan l' ángul ó estrem d' un quadro (que deuria haver existit en sa totalitat á no ferl'ho desapareixe en sa major part, los que construhiren en mitx de l' Iglesia varias tombas ó sepulturas) en lo fondo del qu'hi havia restos d' altre treball de mosáich que, tal vegada, representava á Neptú. En los brassos de dit ángul s' hi veyan diferents dibuixos y alegorias propias del dèu de las aiguas, com: un caball mari, alguns peixos nomenats dufins dels que mostran las medallas gentilicas, un *Tritó* ú home-peix ab una conxa marina á modo de corn en la má dreta y l' esquerra col-locada sobre lo cap d' un dufí, en la cua del qual hi tenia la dreta un altre *Tritó* també ab una bocina en la má esquerra; además de varios restos de*d* dufins d' herbas marinas, de un home-peix y lo de quatre figuras simétricas á semblansa de córs, col-locadas formant creu en un dels estrems del quadro que segons lo juhí del P. M. Florez son indicis de la *pátera* y *litno*, objectes que s' usavan en los sacrificis del paganisme. Pero del fragment que devém fer particular menció es d' un de xic en lo presbiteri de altar major que reunia totas las qualitats dels mosáichs romans descobert en Italia per los arqueólechs, qual situació á nostre modo de veure nos indica qu' allí s' hi trobava l' ara ó petge de l' ídol venerat en lo referit temple.

Tot aixó nos dona a compéndre y es molt creible, que Barcelona, com á ciutat comercial y marítima, ja en aquell temps, destinés en la tenebrosa época del gentilisme, un temple á favor del Neptú, á fi de tenirl'ho propici en las negociacions mercantils qu' entaulava y sostenia ab los demés pobles del mitjorn, axis com res tindria d' estrany qu' aquest temple se construhis en lo lloch hont fins ara s' ha pogut admirar la maravella de que parlém. Emperó, afirma Bosart (10) que podria esser obra d' alguns dels artistas grechs qu' en lo sigle XIII recorrian las costas del Mediterrá y adornavan las iglesias y los palaus dels grans senyors, imitan las bellesas dels moniment antichs, y ab ell, s' uneix. En Antoni de Bofarull (11) espresant que si fossen los romans autors del sobredit mosáich no haurian solzament empleat pedras blancas y blavas en sa construcció, sí que també d'altres colors com se pot examinar en la majoria dels que 's coneixen en Italia. Lo docte y estudiós Pí y Arimon (12) comparant lo dibuix y midas que tenia aquest treball artistich ab lo qu' existia en uns banys de l' antiga ciutat de Mevania (Estats pontificis) y que descriu Ciampini (13), se dedueix, per la molta semblansa entre 'ls dos y per haverse trobat també un mosáich en lo interior d' uns banys de la soterrada Pompeya, que deuria perteneixe al paviment intern de quelcuns, já públichs já particulars, dels que s' edificaren en Barcelona mentres durá la dominació romana,

Esplicats ja los parérs de molts dels autors que'n tractan, nos manca dir, en honra de la veritat com á proba d'agrahiment á nostres conciutadans lo Reverent Prebere Dr. Saló y los Regidors Senyors Reig y Bovera que, gracias á son gran zel y cuidado, se conservarán tan preciosos restos d' aqueixa perla artística, guardantse accidentalment-despres de numeradas per lo Arquitecte municipal, las pedretas que la componen en l'arxiu de la Casa de la Ciutat. D' aquest modo, tal volta en un jorn no llunyadá, podrem contemplarla en lo paviment de algun edifici públich, pero á nosaltres nos apar que seria utilisim y molt millor, s' activés la creació d' un Museo provincial ó Exposició permanent de Bellas-arts, en que 's disposés de mes espay que lo que posehim actualment, á fi de col-locarhi no sols aqueix mosáich y altres preciositats, sí que també lo qu' hi ha en lo Saló de sesions de la Diputació de provincia, ahont á mes de estarhi impropiament, hi fa mes nosa que servey.

(*Seguirá*)

ANDREU BALAGUER.

(8) P. Florez.—Ezpaña Sagrada, t. 29, pag. 11.
(9) Campmany y de Montpalau. – Memorias históricas sobre la marina, comercio y artes de la antigua ciudad de Barcelona. – Madrid 1779.
(10) Bosart. — Viaje artístico.
(11) En Anton de Bofarull: — Guia-cicerone de Barcelona, 1855, pag. 52.
(12) Pi y Arimon (En Andreu Avelí), Barceloua antigua y moderna, 1854, tom. 1, art. 44, pag. 545.
(13) Ciampinini.—Romana vetera monumenta.

DE MORT Á VIDA.

Sent que ma vida s' acaba,
Tench la mort devant mos ulls,
Lo batech del cor me cansa
Y ronch l' alé del pit surt.
Tan aviat la mort desitj,
Tan aviat la mir poruch...
Si m' obri 'l cel, que no 's torb
Y 'ls plors de l' ánima axuch.
Mos germans sent que jamegan,
Un cordial ma mare 'm du...
O Deu meu! donáume vida
Si la vida d' ells m' en duch.
Trenta anys fa que cada dia
Mon cor de tristesa s' umpl.
Altres trenta jo 'n viuré
Si han de plorá' perque 'm muir.
Que mon cor encara alena
Ab l' amor quels he tengut,
O Deu meu! donáume vida
Si ha de quedá son cor buit.
Tú 'm pots doná 'l bé del cel
Lo cel que no he merescut,
Mas si 'l mon del cel se veu
¿Qué es lo cel ab un anutj?
¿Qui bè faria á ma mare
Ab l' amor que jo li he duit?
¿Pa quin estrany li duria?
¿Qui aclucaria 'ls seus ulls?
He somiat trenta anys la mort
De amor mon cor tot axut;
Mas jo vull encara viure,
Y d' est llit en que are 'm muir
Vos, Deu meu, m' axecaréu...
Perque viure encara puch
Per doná' amor á mare
Fins que ella acluqui 'ls seus ulls.

Octubre 1854. MIQUEL V. AMER.

L' OVELLA.

I.

—Segadors, bons segadors; tant de bó us donga Deu cent voltas més grans qu' espigas; ¿no n' hauriau pas vista una ovella que se m'es esgarriada?

—Pastora, bella pastoreta; valdament te donga Deu un pastor més tendre que las teuas galtonas; ¿de quina color es l' ovella que cassas, que 'l cor me fa mal de pahor?

—Blanca y ab una qu'altra clapa negra es l' ovella que só perduda.

—Aixis era la que fa dos dients de parenostres se'n duya á la esquena aquell malcarat minyó. ¡Prou se'n recordarian mos companys, y massa me'n recordo jo que tot encantat á mirarmel, me so escarbotat un dit de la ma.

—¡Pobr' home... pero més pobra jo. Mes me valdria qu' avuy una febrada m' hagues postrada al llit que no l'haver perdut una *Clapadeta*; l' ovella mes aymada de la mestressa y de mí!... ¡Com ho faré desgraciada, si no trobo á qui me l' ha presa?... Set pessetas ben bonas valia y tota jo no las valch.

—Mira, minyona; tothom deu esser amanit á las desgracias, cóm eixas espigas á nostras fals... Ab aixó; ¿ No ha de pensar ta mestressa si t' estima, cóm tu semblas mereixerte, no ha de pensar, dich, que no hi ha qui 's lliure de la desgraeia?

—La mestressa 'm renyará, que 'm te per dormilenca y sospitará.... (massa rahó tindrá sa sospita) qu'es estada la son, la condempnada son...

—Sia com vulla: aqui som sis segadors, una pesseta per cap y jo duas farem comte rodó, si Déu permet lo que ni tu ni jo voldriam.

—¿Y... despres?

—Despres... si ta mestressa acluca 'ls ulls á tas rahons, cóm tu malventuradament los has aclucats... pastora ó *porqueyrola* no mancará qui 't prenga, y ara no t' entretingas mes; corra y troba 'l lladre.

—Grans mercès, segador. Si jo no fos massa jove pera vos, y nó tinguesseu lo cor cómpromés... adeu siau: tingueume compte las ovellas, mentres jo vaig á cercar la mes volguda.

—¡Ovella manyaga, haguesses estada esquerpa!

II.

La caballera destrenada, la cara roja cóm una magrana, lo mocador orejat pel vent que mou al correr, arriba la pastoreta al cim del putx. Una espardenya li cau, y si ho esmenta, no s' atura á cullirla; li cau l'altra espardenya y... millor, qu' ab los peus nusos caminará mes bè. Lo segador la contempla cóm certs nins contemplan los estels sens saber que ho fan ni perque ho fan.—Salvát lo cimal del putx, la noya sent á sa pobra ovella que planyivolment la crida. Nosaltres no hagueram entes lo que deya ab son bel, pero la pobra minyona enten bé que li diu:

—«¡Ay de mi!... si tu no vens; ay de mi, sino t' afanyas.»

Mes enardida ab semblant prech, la pastora redobla 'l delit. No hi ha matas ni barranchs á son pas: de tant que'ls mira no'ls veu, y las caigudas semblan donarli mes llaugeresa.

¡Ovella manyaga, haguesses estada esquerpa!

III.

—¡Mare de Deu, Reyna dels Ángels, ajudam!

—No't valdran crits: á la fi 't tinch y serás meva, com son meus los llabis ab que 't vull besar.

—¿Vostra heu dit?... Demaneu al foch que no escalfia y al aygua que no refredia, ans qu' esperar semblant cosa. ¿ Jo vostre ?... Primer de la mort.

¿Lo foch de mos ulls no 't diu que ho lograré á despit de cels y terra?

—Torneume l' ovella per pietat, y sigueu home de bé, y 'us benehirán cels y terra qu' insután.

—Álsat, tendra pastora, y jo escoltaré tos consells quant hajas calmat la flama que m' abrassa.

Diu lo mal cavaller, y ab sa deshonesta ma pren la de la pastora aprés l' asséu á son costat. La donzella plena de horror y fástich, mirant la cara del esperitat aymador, remena lo cap enrera, gira 'ls esblanqueits ulls al entorn, los clava apres en lo cel y ve en desmay. Mes, desmayada y tot, cóm sí verament sentis l'indigne bras del cavaller que se li enrotlla al cos, com s' enrotlla la corratjola á una vara de jesé per escanyarla;—va llabiejan los primers mots de:

«—Ajúdam, Reyna dels ángels.»

Lo miserable cavaller portat de sa folla pasió, s' agenolla al costat de la nina, y la guayta y li passa la ma pel front; pero no bè sos ínichs llabis, blanchs de passió van á jaquir son veri en los rosats de la víctima, la manyagoya ovella se torna fera d'un sopte; llambrega al butxí, y donant un bel que sembla eixit del fons de la terra, se llansa demunt d' aquell y plantantli dentellada al coll, s'hi rabeja com se rabejan en l' herbey las altras ovellas que no son miraculosos instruments de la divinal justicia; s'hi rabeja fins qu'un bassal de sang afoga lo caballer.

¡Ovella manyaga, be u'has estada d' esquerpa!

JOAQUIM RIERA,
de Girona.

BALADA.

Sota la parra cusía una nina,
tendres corrandas n' anava cantant,
entre las fullas piulava un' aucella,
al lluny, campanas n' anavan tocant.
¿Perqui brandejan avuy á la vila?
deya la nina, ¿á que ve tant tocar?
y l' aucelleta de dintre 'l fullatje
piulant li deya: «Bé prou qu' ho sabrás.»

Dalt la finestra s' estava la nina,
camí del poble n' anava mirant,
dalt la teulada piulava un' aucella,
dins la masía grinyolava 'l cá.
—¡Dèu mèu que tarda! deya la nineta,
¿com es qu' encara no sigui arribat?
y l' aucelleta batenne las alas
piulant li deya: «Bé prou qu' ho sabrás.»

Camí del poble se n' 'nava la nina
de sos ulls perlas n' anavan brollant,
per la borada saltant pel brancatje
un' aucelleta seguia cantant.

—Perqué eixa pensa me n' haurá vinguda,
deya la nina tot llagrimejant,
y l' aucelleta del cim de l' arbreda
piulant li deya «Bé prou qu' ho sabrás.»

—

Sobre una fossa s' estava la nina
agenollada lo cel esguardant,
sobre sa testa cantava l' aucella
entre las fullas del verdós desmay.
—Perqué eixa tomba tant avuy m' encisa?
perqué eixa tomba d' eix modo m' atráu?
y l' aucelleta de dalt del fullatje
piulant li deya: «N' es de ton aymat.»

—

Sobre la tomba s' estava la nina,
freda con marbre, n' havia finat,
espay amunt dugas blancas aucellas
acostadetas n' anavan volant.
Quant ja de vista s' hagueren perdudas
dugas estrellas se van ovirar,
dugas estrellas qu' encara ara brillan
sens separarse tant sols un instant.

JAUME BROSSA Y REIXACH.

S. Andreu de Palomar.

CALENDAU.

POEMA NOU DE FREDERICH MISTRAL.

CANT ONZÉ.

LA DISBAUIXA.

Lo Compte Severan ofereix á Calendau un festí sardanapalench en lo Castellet d' Eiglun .La terrisa de Mustié, las pinturas envernissadas, la primpcesa Clemencia, Volandeta, Sermonda, etc. La sardana dels Dropos, las dansas deshonestas, la de l' Abella. Enujat Calendau repta á tots los convidats y trabucant la taula desafía á mort al Compte Severan; mes un dels lladres l' agafa ab fellonía y l' etjega á podrirse dins una presó.

Entremig de las rocas y penyascals, lluny de las vilas de Toló y de Marsella, lo castellet d' Eiglun está enganxat como un niu á un turó de las alpinas. La foscor de la nit qu' es va acostant embolica torras y marlets, com un vel primetde cambresina. Mes al lluny á la claror de la lluna y entremig de la foscor se deixan ovirar los blanchs cimerals dels Alps que, coberts de nèu, estarrufan encare llurs onadas, com quan en los jorns de cataclisme ó de furor, la materia s' escapava del Caos abrusant...

Veus-aquí, lo barri y l' estacada, aixis que arriba la companya, s' obra la gleda al primer xiulet; lladran los gossos entre las sengleras dels arbres; tenebrosament lo parch ressona; cridan los pagos reyals ajocats en las brancas dels plátanos, y ab llestesa los criats presentan l' aygua pera rentarse als cassadors y cassadoras que posan llurs mans sobre los argentins gibrells. Tots entran... Aixis que Calendau posa l' peu á las salas de la baronesa provensal, deixa anar un sospir, veyent com aquella gentussa feya ostentació y s' feya mestressa del palau de sa dolsa amiga.—¡Paciencia! deya, calla, calla cor mèu.

Lo palau de la baronesa guardava encare la corona y l' visatje bon xich frestech del temps en que apretava la nuca del pais. En la part de dintre, sos nobles mestres havian renovat lo moblament: tauletas y xameneyas de marbre rosat, escudellers ab balustradas, tapissos persas, y la darrera esplendor, lo darrer ergull d' una sanch ilustre, la guerra dels Baussench desentrotllada en quadros. Los Parrocels fills de Brinyolas (1) havian en ells escampat la llum y lo maravellós color de llur escola. Mes lluny representavan l' imatje de la vida marinenca, las baumas marítimas, los vaixells y los naufragis; y Calendau quedá esglayat ab admiració al regoneixe 'l cap Canalla y la petita conca que Cassis boreja... Son celebrat pintor, que una volta per estudiar l' airada cara de las onas coratjosas en temps de temporal, intrépit s' encadená en el arbre d' una barca, es Vernet, (2) la estrella avinyonenca que brilla sobre la tela.

Mentrestant se deixa sentir dintre la cuyna lo perfum dels manjars provensals y 'l dringament de las chinas: l' oli espeternega en la payella; y l' un trinxa lo pebre y l' altre esmicola la sal.

Mes en la sombra dels arbres, de sopte s' esclareix lo parch y al defora 's véu parada al mig del jardi una magnífica taula. Com á nimfas y primpcesas totas las damas baixan l' escala ab prestesa, estarrufadas de satí. Y Fortuneta diligenta, Fortuneta la mes gentil de totas pren ab dolcesa lo bras de Calendau. Tots segueixen.—Jovensanas bellesas, crida lo compte, lo Dèu del plaher nos crida desde sa capella: juguém! Johim no pas ab mida, sino ab cor obert.—Tothom aproba aquestos mots y après s' entaula tothom. La taula 's vincla al pes de la plata que dona pit á la sèva insolencia, la cera blava, blanca y rosada flayrosa 's va fonent en los brochs de los macissos canelobres, fent resplandir las garrafas y salers, los gots, las tassas y 'ls setrills y lo pintat cristall de tota mena, d' un traballat estrany. Lo mestre que en altres temps havia fet tot lo parament era Ferri, vidrier de Reillana (3).

(1) *Parrocels.* Nom d' una familia de pintors, filla de Brinyolas, familia que doná llustre y esplendor á la Provensa.
(2) *Vernet.* Destre pintor de marinas; nat á Avinyó á 1714.
(3) *Reillana.* Poble de prop Forcalquier.

—Hont son bon pescador las vostras *closas?* (4) Aixis comensa la xarramenta.—¿Ahont es la tunyina de almadraba, ahont es que la tastarém?...—Lo vi es molt bò mes lo *claret* (5) passa per la gola com lo ventijol...—Comare voleu *alioli* (6)? Aixó perfuma la boca y remunta la pell de la cara.—Ho! ho! figas flors!—No es veritat dama Flamenca? Quan se fá l' amor, y s' es á taula 'l cambiar ve de gust.—Passéunos *carbonada*!—No, no la *brandada* y la *panada.*—Tè, agafa pèls ronyons aquest faisá!—Trinquém, madó Tibur!—

Aixis van departint. Exitants, aromatisats, capitosos, los suchs y la beguda llumena los paladars y las llenguas. Per entremig dels roures passan los criats que duhen sobre la testa pilots de pastas grossos com á torras; y en los arsos blanchs s' hi vehuen rellui 'ls ulls dels mussols.

— Noyas, lo rostit, los vins vells, los glassats, las postres y 'ls licors!—Y las joves cambreras ab llestesa portantlos de la cova y del celler abocan als convidats aquests elixirs que atian lo vigor, donan l' ubriaguesa, la rialla, l' escalfament de cap y lo deli ri, lo secret de lo qual en altre temps fou tramés per los Alarbs á Arnau de Vilanova. (7) Tant aviat las cambreras portan las novellas fruytas ab son burrissol, com las confituras y conservas estrangeras...

Mes la taulada sancera s' enmiralla en lo vernis de la terrissa: verament no 's pot donar res millor. Dos brillants artistas de Mustiers (8) havian ornat l' esmalt de mil flors y fantasias: Oléry que era mestre en pintar l' argila; y l' altre lo famos Cléricy, rival de l' Agenés Palissy... Los hermosos resplandors que un jorn havia cuyt ressortian com las blavencas venas de dessota la pell de las donzellas y quiscun de sos blanchs plats era una admirable miniatura. En l' un s' hi veya á Clemencia filla del compte de Provensa Carles II lo Coix, ab los misatjers del rey de Fransa, que ab ella promet enmullerarse ab tal que 's despulli de tota mena de vestit y 's manifesti als inspectors sense cap tara. Aucell que vola cap mica de por tè de la trampa, ni lo crestall del sol; ab l' ergull de sa bellesa domant la rojor de sa vergonya, l' hauriau vista esquinsant sa gonella tot dient: —«No será pas dit que per una camisa m' haja faltat la corona de las flors de llis!»—Apres, lo pintor de pisa pera contrast esculli á la pobre donzelleta de Manosca, quina vergonya passa de la mida... Noble filla, s' ha ficat al cap que 'l rey la cobeja per sos plahers; pus Volandeta era perfecta, y á la vista de tanta hermosura lo rey Francesch I, que per son devant passá, l' havia esguardada un instant. Margaridetas per enternirvos no necessiteu res mes! Volandeta corra á tancarse: adèu juventut! Se mira sospirant en son mirall y après se desgracía amargament ab fum de sofre. Dihuen que 'l rey plorá; mes l' honra antiga de Manosca montà d' un grau. En lo clot de un altre plat l' obrer s' havia inspirat en una de nostras vellas cansons: flor de la terra y jove y prudent, los Alarbs educaren á Escriveta; aprés set anys, son nuvi vestit de pelegrí l' ha trobada; de montanya en montanya se veu fugir á llarch galop al joyós parell, y al princep de Cordova arrancantse 'ls cabells sobre sa torra. En un altre mestre Oléry havia pintat la trista sopor de Sermonda tot menjant lo cor de son amich. Ay! Sembla impossible que aquest horror esmaginarse puga!—«Que 't sembla lo sanglar que t' hi cassat? l' hi pregunta de sopte son espós, son inimich traydor. Es lo cor de ton aymador Cabestany»—De cop, la malaurada, pensa morir; mes deixant anar ab un mot tant sols l' esclat de tot son oy, aixis l' hi respon.—«M' agrada tant que jamay altre manjar ni beure m' en podrán fer perdre 'l gust.»—No podentse contenir, lo senyor, de sobre d' ella 's precipita ab l' espasa á las mans, ab intenció de traspassarla... La pobre dama ab follia corra cap al balcó y 's tira dalt' abaix. Alegre y ab tota la senzillesa, un altre plat representa la ventura del valent trobador Rimbaud de Vaqueiras, quan lo marqués En Bonifaci lo sorprengué dormint tranquilament ab sa germana la gentil Beatriu de Montferrat: primer de tot, rumia si dèu comensar á ferir al foll ó á la donzella... Mes de sopte 'ls cubreix ab son mantell y ab mes prudencia 's posa á riure. En una altre part está descrit l' engany de la dona, de Morgana: (9) tres galans Savary de Mal-lleó, Jofre y Elias Rudel fan cercle al entorn de la dama que broda. Eixa ab l' ull morint de llanguidesa fá la mitja rialla á l' un, tè á l' altre prés en sos filats, y estenent ab amor sa amigable má agafa 'l péu del ters, y ab llur ubriaguesa quiscú creu esser l' estimat. Lo mig d' un altre plat tè per habitant á sa Majestat la Reina Joana, voltada de sos xambelants y patjes ben arranjats: dessota 'l magnifich tálam galanament se justifica en Avignó, davant del Papa Clement sisé, d' haver tramat una mort crudel, y d' haver trenat ella mateixa lo cordill per son espós; mes es tan hermosa que desde que s' ha presentat ha corregut un dols estremiment; lo pretori en pes cantá victoria á sa bellesa... Y graciòs l' un mes que l' altre hi ha aqui una trena d' epissodis que enujós se faria 'l recontarlos...

Lo murmuri dels entaulats se torna lliberti y ardent. La lluna per instants s' amaga darrera 'ls núvols negres y corredors; poch á poch lo temps se vá fent pesat, com espurnas d' esmeragdas mil llumanetas ab follia, volant per l' ardenta admósfera, encreuhan llurs guspiras; los cims de las montanyas etjegan llampechs de calor. De tant en tant quan minvavan las fòllas rialladas s' oia clarament lo bruit de las fonts y dels sortidors: alguns esquitxos d' aygua venian de tant en tant á refrescar las galtas inflamadas; y, dessobre lo foch d' aquellas caras, molt delitosa era aquella frescor. Un riuhet serpejador tot saltant de las alturas per diferents canals refresca lo jardí: aqui s' ostenta en cascada peresosa: allá trasparenteja corrent pel bosch y la verdura, s' amaga abeurantne las voreras. Las motas de embau-

(4) *Closas.* Molusch que du aquest nom per estar clos.
(5) *Clareta.* Mena de vi perfumat que s' usa en la Provensa.
(6) *Alioli.* L' alioli provensal si fa no fa es lo mateix que 'l nostre.
(7) *Arnau de Vilanova.* Savi metje provensal que visqué en lo segle XIX. Se cré que fou lo qui descrubí l' esperit de vi.
(8) *Mustiers* Poblet dels baixos Alpes que en los segles XVII à XVIII tingué gran renomenada per la bellesa de sos produits ceràmichs. Cléricy y Olési foren sos mes destres fabricants.
(9) *Morgana.* Germana d' Arthús famosa encantadora de las novelas caballeresca.

madas plantas, los gessamins las rosas y raras de Jessé escampan pél espay sobre l' afebrida munió llur flayre delitós, y la furtor picant de las cantáridas que 's nudreixen de las freixas, se barreja ab l' ubriagadora aroma de las flors.

—Aprés de la joya de la panxa, venen molt bè dansas y bots... No estéu ab mi?, digué lo castellá. Veure la carn jove y pulida batre lo sol, esbojarrada, es un magnifich plaher ab lo quin déu ubriagarse tot home bèn nascut. Apa donchs alsém los pilars de la gran vida! Au! Los germans de la Tassa, tots en pes feu veure que sou de bon casal!.. —No faltava res mes, tost se n' aixecan déu ó dotze calents y vermells y entonant una feréstega cansò s' agafan de las mans y diuhen: Ballém la Sardana dels *Descamisats*! Mes perque 'l bamboleig vaji bè del tot precís se fá que 'ls barrets se 'n vajan al diable... Pif! paf! au comencem!—Y los barrets al diable se 'n van y comensan plens de fuga!—Apa aqui 'ls forts y 'ls indomables! Ballem una dansa folla la sardana dels *Descamisats*! Mes perque 'l bamboleig vaja be del tot, que vajan al diable las vestas y hermillas!.. Pif, paf, au comensém! Y á terra tots los vestits se veyan pits peluts y panxas infladas giravoltant y brunzint com una baldufa.—Ballém una dansa folla, la sardana dels *Descamisats*! Mes perque 'l bamboleig vaja bè del tot, precís se fá que s' etjeguin al diable las calsas y 'ls tapins!.. Pif! paf! apa comensém!—Y abaixantse las calsas aixis diuhen.—Alerta, los que no mes portéu camisa! Ballem una dansa folla, la sardana dels *Descamisats*. Mes perque 'l bamboleig vaja bé del tot es precis etjegar al diable las faixas y camisas..—¡Prou! digué lo Compte. Avans de tirar al foch nostras camisas y nostras ánimas recordéuvos de que aquestas minyonas encare no 'ns han ensenyat res.—Y tot lo mòn esclatá la rialla.

—Apa! tots de rengla com per anar á festa!. Puntejáu una *Gavota*.—Y al moment Balandran, vell musich que estava ben humorat pren la viola, y rich de vena y trobantse inspirat també per la forsa dels vins del Rhon, ab ella juga ansiós la petulancia y la amorosa fam. Los cavallers ab los punys á l' anca, s' enfrontan ab los vestits blanchs; tremolan y pican de peus ab tota la forsa com si ho fessin sobre herba blana. Mes Calendau s' está assegut no perdent de vista al Compte que mastega ab deixadesa...

Músich, músich, cridan tots, muda de tonada.—Y com ubriachs dansan la viva *Martegala* y avant sempre! Los balladors afamats de petons volian agafar á llurs balladoras; mes ellas llestas y tot dansant la *Funyareta* fujan dels besos com follets. La febre del plaher vá pujant l' octava, de nota á nota; en las enlayradas brancas dels roures y dels pins las tendras tórtoras escampan dolsos murmulls; la fam de plaher enfosqueix totas las casas; y entra una delicia mortal dintre las venas.

—Endarrera tots!-crida Flamenca. Alta, d' ulls blanchs y filla de Tarascó, desde jove havia estimat y seguit á un hermós rondallayre de mentidas, que tost l' abandoná: ergullosa y desvergonyida era lo que mancava al Compte Severan que se l' enmená á casa sèva com un reclam per sos compares. La bellugadora donzella digué á las altras:—Depressa, giréuse de cara que vaig á dansar la *Bellugueta*... Y comensa: primer que tot fa mostra de son riure y de son afeminat balans; après retorsentse com una morena, dintre l' aigua, aixis se posa á cantar:—De que 'us rieu Roseta, mon amor? Rich d' haver atravessat lo bosch ab un minyó molt savi...—Molt bè, cridá Tibur. Senyors voléu qu' enseji un brot de *Rigodons*?..—Tibur era petita y á la manera de las gasconas duya los cabells tancats dintre un mocador de seda.—No! digué Maleu casi engelosida: ja que estém per ballar, si danses sim la *Revergada*!.. L' abat de la Joventut se 'ns hi morirá de ganas! (10) Madò Maleu era grassa y feta al torn: un ret retenia sos cabells; y tenia uns ulls! y unas dents! y era tan picanta com lleugera!.. En una paraula los dos agafats, tot botent marcavan la nota ab pas igual; los ardents esguarts los anavan seguint. Tot saltant com los aucells ó com las fadas prenen la esbransida: per lo que deixan veure sos salts lleugers, per los delicats entorns de sas ben fetas camas que 's deixan veure, l' ull pot ben endevinar que sas formas deuhen ser divinas.

Upa! un saltiró y s' acabat lo ball, y despareixan tots per entre-mig dels arbres. La ubriaguesa bramava dintre la sanch; alguns entre los arbres ombrivols corrian cercant afalachs y abrassadas, mes la morena que 's deya Fortuneta esclama.—Are jo—y ab ma sola paraula detura llur impaciencia. Era aquesta venturera ardida nascuda á Colubriera, en las montanyas Moras, un niu de Serrahins. De Colubriera á Rocabruna pais de las selvas y de las bestias feréstegas, havia per llarch temps lluit la Mitja-lluna en contra 'ls Provensals; mes al últim davant de la Creu havia sigut llansada de lo mes enlayrat de las cimeras pèl rey d' Arles (11). Nissaga sempre es nissaga, y encare que 'ls fills del poble vensut practiquin avuy la lley de Crist, per ço guardan la sanch bullenta, la cara morena, y alguna costum bárbara que sos pares han tingut.

—Vaig á dansar una *Moresca*, y podrás veure de la manera com se balla en lo pais del sol!—digué la bacant á Calendau... Balandran! toca la tonada de l' *Abella* ab una mica de fuga!—Llavors la música escampa un brugit semblant al que fá l' abella. Damunt de Calendau mut é impassible, ella, espressiva á no poder mes, escampa de primer los llarchs raigs de sos ulls negres y grossos; après ab vivesa y sobresalt gira lo cap de tots cantons, mostrant una esglayadora por, y fuig ab lleugeresa... Esmoguda retorna y pera fugir de la abella que á sas orellas va brugint encare se trau y llansa son barret brodat de galons d' or, lo mateix que sa blanca cofia catalana; las trenas de sos cargolats cabells voleyan en rulls en tant que 's bellugueja... Mes ella 's posa á corre, sent la bèstia que s' enforna en son vestit... fingintse folla d' esglay s' arranca lo *drulet*; (12) y las espatllas de l' hermosa com duas prunas grogas, despertan miradas ardents ab sa pell fina y trasparent y sense llustre. Tant aviat vá fent posturas al valent minyó, com tant aviat se 'l beu ab sa mirada plena de pélachs; tant aviat enujada l' hi clava sos ulls com dos coltells, com esgroguehida sospira tendrament... Mes altre volta lo murmull de l' insecte dona vivesa á sos peus... Oh! no hi ha mes que un crit y un llampech, quan bruscament com una energúmena posantse las mans á sa rodona cintura se desfá tempestivola y deixa reventar un esclat voluptuós que fá pipellejar al jove Cassidench. Y no 's serveix ja mes de la ficciò. L' impúdica veyent lograt son intent de fer cridar mercé ál jove; estremintse, ab l' ull encés y ab cruiximent de dents, ho deixa estar tot y 's llansa en lo núu de tota sa bellesa!

De sopte ab lo puny alsat y la cara ferma s' aixeca Calendau com un perdut y exclama:—Oh bordell malehit!.. Será veritat?.. Pot concebirse que un esbart de lládres y d' aburridas bagassas fassa sas orgias y disbauixas dintre eixa casa, mentrestant que la legitima reyna, la verge pura, la víctima d' aquest traydor y miserable, se vá macant los peus en lo Gibau? No es terrible que la lligui una cadena á la deshonra d' aquest horrorós briball? Y no tremolan las torras del castell al veure goloteijar aquest cuch en lo jas de la armeli?.. Fora d' aqui perdularis y truans! Arri al femer, que alli es lo vostre lloch! Fora d' aqui tots ó Dèu me condempni si no 'us esbossino, com ho faig ab aquesta taula... Y agafantla ab son tapahit parament de plats, ampollas y pisa l' aixeca á pes de brassos y la capgira ab terratrémol. Sos salvatjes convidats se tiran furiosos damunt lo regaró de vi que vá escampantse y dels testos de vidre y de terrissa; y dèu punyals lluentejan en las tenebras. Mes ell de sopte encarantlos sas pistolas frech á frech de la roba aixis esclama:—Ja us aviso! Al primer que 's belluga l' hi faig saltar las barras!—Inmòvils los perdona vidas se deturan: llurs mans s' estremeixen sobre las dagas!

La taula girada á terra damunt de las apagadas candelas ho havia deixat tot á las foscas. Aixis lo jove héroe ana parlant:—Are, escolta Severan, la valentia que 't proposo, y, monstre! si no ets un cobart y no vols passar per un home de fusta, accepta lo combat! Si 'ns batiam á cops de gavinet, ab fussell ó bè ab armas esmoladas, al juhi de Dèu, de segur que hi hauria un bon present per mi, pus jo de ta pell tinch fam canina!.. Mas la partida es desigual; si d' atzar te sobrevisquès tindria massa benaüransa! No, no! Lluytém mes bè! L' amor mes alt está en lo mes gran sacrifici... En lo mont Ventur hi ha una espantosa timba que 's pert en las entranyas de la terra: si aixó no t' esglaya, vina, segueix mas petjadas y en l' abim nos enfonzèm tots dos á l' hora! Vina, si aixó no 't gela la sanch, vina y Esterel-la será lliure!.. Esterel-la aquesta llum, aquest esplendor que fora pecat entelarlo ab lo baf de nostre alé, mereix ben bè lo sancer homenatje de nostras vidas...—

Y de sopte Calendau de revés gira lo cos de dalt á baix com ferit per una bomba. Quinz-unsas si havia acostat per darrera poch á poch y de puntetas; y ab un cop de bastó l' hi havia doblegat las pantorrillas. Llavors bramá entorn del vensut l' esbalot de la serracina.—Apa! are! are es hora de estripar ó d' escortxar á n' aquest mocòs, á n' aquesta criatura! Apa! are! Tiréuselhi sobre! Entre-mig dels clamors de mort del tumultuòs sagramental se distingian las cruas veus de las mignuas bagassas y lo crit dels pagos de damunt los arbres del jardí.

—No, digué en Severan, deixéulo que tenim d' arreglar un compte.—Y los lladres que alsat ja tenian lo coltell per ferir á Calendau se detingueren; mes menyspreants ab oy, vulgas que no vulgas l' estacaren y 'l Compte l' hi cridá:—Are per are malehit gos, glapeix, gemega y fes lo salt que fa lo barb, pus sense socòs estás entre mas urpas... Ah! tu t' has gosat venturar dintre 'l cau de la serpent! Ah! miserable pescador! Tu ets l' amant, lo conceller y lo caminador de la mia esposa!.. Oh venjansa! Al últim t' he trobat!—Y lo malvat fill dona toms al voltant del jove ab una joya malestruga, lo mateix que 'l llop que quan cobeja al bou llepa l' arada.

—A Roma, esclama, hi havia en altre temps un emperador, que, segons se diu, per distreure 's picava las moscas ab una agulla d' or. Jo faré lo mateix; jo á mon torn vull delectarme y regalarme punxant y clivellant las moscas que m' han picat! Ah! Doble nom de Dèu! (13) Malhaja la que m' trahit!.. Dintre una presó ó dintre un cau tinch de ferlhi rosegar los punys! Oh! Per perduda pots donar á l' infael; tu m' has ensenyat son amagatall: gracias Calendau! Vaig á cercarla... Ja que vostre amor es tant ardent, vos tinch de lligar de tal manera que vostre cor reventará, perque la estreta que 'us daré, será la estreta de la mort! A cavall! A cavall, companyons! Ara mes que may es temps de corre sobre las petjadas de l' Isarda! Y tu mentres tant que des de 'l fons d' una gruta esperas que l' arranquém de sas baumas y sas rocas entretente fent l' amor á las ballarollas y esmola tas dens ab la cadena lo mateix que un perdiguer.

FÍ DEL CANT ONZÉ.

J. Roca y Roca.

(10) *La Revergada* (arremengada) lo *Rigodon* la *boulegneto* (belluguet) la *Fougnarello* (la saltadora) la *Martegala* (dansa dels Martegals) la *Gavota* (dansa dels Cavots ó montanyesos dels Alps y la Sardana dels Descamisats son dansas provensals molt antigas y tant lliures que sempre desde temps molt enrera la pasió coreográfica de la Provensa era lo desesper del clero.

(11) Fou en 972, pèl rey d' Arles Guillem I.

(12) *Drulet*. Pessa de vestit com un casaqui que marca molt bè lo cos y que las donas duyan dessobre de las demés pessas.

BÉ N' HAJA LA CARITAT.

¡Oh sérs infortunats qu' en la pobresa
La fé en lo cor guardau!
Veniu á mi, que jo só la riquesa;
Vostra tristor deixau.

Infants que abandonats, sense ventura
Plorau ab plor etern,
Veniu á mi, seré en vostra amargura
Lo dols amor matern.

(13) *Doble nom de Deu*. Jurament meridional que 's creu derivar dels Albigesos.

Oh cégos y tulits, qu' en l' anyoransa
Oprés sentiu lo cor,
Veniu á mí, qu' entorn mèu l' esperansa
Vos somriurá ab amor.....

—Oh sérs afortunats, qu' *en vostra vida*
Llansau vostres tresors,
Veniu á mí, ma veu dolsa os convida
A mitigar dolors.

Donáu del que tiráu sols una mica,
Donaumela si os plau,
De vostra almoyna jo me faré rica,
Fabricaré un palau;

Los orfes hi vindrán, vindrán los pobres
Los cégos y tulits,
Y tots, tots ells, viurán de vostras sobras
Felissos y agrahits.

¡Pobrets!—¡Afortunats! Del cel baixada
No desoigau ma veu;
Veniu á mí, fém tots nostra jornada
Y gráts serém á Deu.

. . . . . .

Aixis un jorn parlá Verge amorosa,
Y ressoná en lo mon dolsa armonía:
N' eran salves de amor y de alegría
¡Oh caritat piadosa!
Que 'ls sérs infortunats te tributavan
Regoneguts al bé qu' en tú trobavan.

. . . . . .

Lo dol y l' anyoransa
Fugint de la gaubansa
Que don' la caritat, álsan lo vol;
Lo cel tot se serena
Y l' univers s' amplena
De gratitut, de vida y de consol.

Lo pobre tot s' anima
Quant' ella s' hi aproxima
Tendre á esperansál ab dols socós
Y' l malalt quan la ovira
Mes lliurement respira
Las forsas recobránt son débil cos.

¡Oh caritat beneyta!
¡Com l' anima deleyta
Ton carinyós esguart, ton tendre zél;
Esguart plè de ternesa,
De amor y de puresa,
Májich mirall hont s' hi reflecta 'l cel!

¡Bé n' haja qui s' inflama
De tan cor en la flama
Al mes pobre tenint com germá seu!
¡Bé n' hajas, Verge pura
Font de goig y ventura,
Consol dels afligits, amor de Deu!

ANTONI MOLINS Y SIRERA.

CURIOSITATS.

Los manuscrits mes antichs en llengua grega y romana que 's coneixen en lo mon literari son los següents:

Manuscrits grechs.

1. Lo códich existent en lo Vaticá, de la Sagrada Escriptura, feta per los setanta intérpretes.
2. Lo códich nomenat Alexandrí, que poseheix lo Museo Británich de Lóndres y conté la predita traducció del Antich Testament, y lo test original del Nou, del cual en lo segle passat se publicá una ediciò qu' imitá perfectament á la copia.
3. Un fragment de l' Antich Testament que 's conserva en la Biblioteca Nacional de Paris, conegut ab lo nom de Códich de Colbert.
4. Un manuscrit de Dioscórides (sigle I de Jesucrist) qu' hi ha en la Biblioteca Imperial de Viena.
5. Un altre manuscrit en la Biblioteca dita dels Agustins en Nápols.

Manuscrits romans.

1. Lo Evangeli de San March que 's trova en l' Iglesia patriarcal de Venecia, lo qual encara que no 's té per original del Evangelista, es molt antich.
2. Lo Virgili de Florencia, ó sia lo códich *Medicatus*, que Foggini, feu estampar en Roma en l' any 1741.
3. Lo Virgili de la Biblioteca del Vaticano que Botari publicá grabat eu 1741 y lo qual sembla del segle V.
4. Lo Terenci del Vaticano, escrit en lletras quadradas, illustrat ab molts grabats antichs é impremptat en Urbino en 1736 y en Roma en 1767.
5. Lo manuscrit Florentí de las Pandectas.

LA LLUM DEL BOSCH.

Si ahí gens ne tenias,—avuy si que n' haurás
Ja pots estar alegre--mal Compte Galcerá.

De tota l' encontrada--rahó ningú sap dar
Perque la nit vinguda--apar está cremant
Lo bosch de dalt la serra--que llú com un roig flam.
Mes á un pastor d' ovellas--pastor d' aquells voltants
Un jorn son vellet pare--aixis li va contar.

Un Compte, diu, que n' era--nomnat En Galcerá,
Que al cap al tart deixantne--castell enmarletat,
Corria vers la vila--pera la nit passar
En mitj de las orgias--dels daus y 'ls vins preuhats.

. . . . . .

Dotze horas ja n' havian--sonat sols feya instanys,
Nit fosca com aquella--cap mes s'en trobará,
Lo Compte retornava--tot sol de la ciutat
Fent via á son castell--tapat per lo boscám.
Lo poltro n'ra negra--l' arnès bè n' era blanch
Ni arnès ni poltro 's veyan--ni 'l Compte Galcerá,
Per mitj de las tenebras--anavan caminant.

. . . . . .

Al ser al entrant del bosch--lo poltro ha ensopegat;
Lo Compte ja renega--renega de los Sants.
Mes dins de la espessura--lo poltro ha ensopegat:
Renega de la Verge--la Verge celestial.
Al sé al bell mitj del bosch--lo poltro hi ha tornat,
Llavors lo Compte gira--al cel son fèr mirar,
Y al punt que ¡LLUM! ne crida,--de Deu tot renegant,
Dos raig de foch ne surten--ensemps de sos ulls grans
Y al bosch tot se il-lumina--inmensa claretat;
Las pedras semblan brasas,--los arbres tions gegants,
Lo Compte los ulls se tapa--ab tremolós afany,
Sas fortas mans nervudas--se tornan clar cristall
Per hont los dos raig passan--ab viva claretat.
Lo poltro envant no passa,--ni enrera tampoch vá.
Allá ahont caigué lo poltro--allá parat quedá's,
Ni 'l Compte descavalca--no 's vol veure cremat.
¡Si 'n passan nits y jorns!--¡si 'n passan de cents anys!
Y 'l poltro no camina--ni 'l Compte se mourá.

. . . . . .

Pastor que ho esplicava--diu qu' ell no ho ha vist may
Com li contá son pare--aixis ell ho contá.

A. AULESTIA Y PIJOAN.

Setembre 1867.

ANÉCDOTAS.

Mentres se feya una de las primeras baterías que, á sa arribada á Toló, disposá Napoleon contra los anglesos, demaná un sargento que sabès escriure. Ne surtí un, y quan finí lo que se li havia dictat, una bala de canò aixecant grossa polsaguera omplí de terra lo escrit.

—¡Me 'n alegro, dix lo escrivent, aixis no hi haurè de posar sorretas.

La gracia y las sanchs fredas ab que 'u va dir, caygueren molt be á Napoleon y foren la sort del sargento, qu' era Junot.

Encarregat Franklin de demanar al Ministeri anglés que deixás lo costum d' enviar á sas terras americanas los malfactors d' Europa, respongué lo Ministeri que 's necesitava tráurels d' Anglaterra pera netejarla.—Y ¿que diriau, responguè lo savi, si, per lo mateix, duguessem á Anglaterra las serps de cascabell que tè l' América?

Lo clergue Maury (que després fou cardenal) sens esser vanidós era un xich arrogant.—¡Vos penséu valer molt!—va dirle enfadat Regnault de Saint Jean d' Angely. Maury responguè:—Quan me miro á mi tot sol, penso valer poch; *pero, quan me comparo, molt.*

LO BALL DELS MORTS.

(*Balada de Goethe.*)

Y 'l fosser mira las tombas,
Y las tombas van petant,
Y la lluna sos raig llansa
Per los àmbits del fossar,
Y 'l fossar sembla de dia,
Tan gran es la claretat.

De prompte, s' obra una tomba
Aqui, y una mes enllá,
Y d' esta surt una dona,
Y d' aquella un home blanch,
En sas pudridas mortallas
De dalt baix embolicats.

Tots s' agitan en est hora,
Tots s' agitan ab afany,
Y esperan sas ossamentas
Ab son fer ball alegrar;
Y tots, vells y nins y joves,
Ballan que mès ballarán.

Mentres tant, los llansols vólan
Y als morts fan ensopegar;
Mes los morts, com de ré 's sentan
Y pudor no 'n tenen ja,
Dels llansols prompte 's despullan
Y al aire los van tirant;
Y, com alas de dimonis
Que l' abisme n' han deixat,
Á las vuydas sepulturas
Los llansols fan de velam.

Y 'l fosser mira las tombas,
Qu' esta escena mòlt li plau.
De prompte, 'l dimoni 'l tenta,
Y á la orella li diu baix:
—Agafa un llansol, fosser,
Agáfal, que volarás,
Y dit y fet: no be 'l toca
Tras la porta d' un sal va.

La lluna en tan, silenciosa,
Dels morts il-lumina 'l ball:
Y eixos corran y s' agitan,
Y 'ls uns pujan donant salts
Pels nitxos, y als altres baixan:
Fins que tots ja fadigats,
Los llansols depressa prenen
Y vers las tombas se 'n van.

Un mort sol á fora queda
Y 'ls nitxos va tantejant:
No es per cert cap bon amich
Qui en tal estat l' ha posat.
Ja sènt lo llansol pel ayre....
Ja á la porta del fossar
Pega y l' espeny ab gran fúria...
Mès la porta bellugars'
No vol gens, que benehida
Per sort del fosser está,
Y en tot ella hi resplandeixen
Santas creus de viu metall.

Son llansol ne troba en falta:
No es temps de reflexionar,
Lo fantasma llest agafa
Los relleus góticbs, y á salts
Se 'n puja per la teulada...
¡Ay del pobre fosser... ay!
L' infelis com una aranya
En la cornisa s' está
Llavors, una má de ferro,
Per sort del fossé esglayat,
Se va acotxant, poch á poch,
Demunt del vell campanar...
Los débils raigs de la lluna
Ja claror casi no fan...
La campana un cop ne dòna,
Un sol cop, que 's pert en l' alt,
Y á aquest cop, la calavera
Ab estrépit se desfá.—F. Bartrina.

NOVAS.

En lo nombre passat nos planyiam de que 's tractés de mudar los colors de la bandera espanyola, alli ja diguerem lo perqué. Mes no havem estat nosaltres sols los quins hem vist de mal ull aquest cambi de colors, també se n' han adonat alguns altres: veuse aquí lo que 'n diu lo *Diari de Tarragona* en un article molt ben escrit y titolat:

La bandera nacional

Un d' aquests dias s' ha publicat un escrit estrany y ab los seus ribets de tonto, en ell se tracta de probar que la bandera nacional tal com avuy la coneixém, ab los seus colors vermèll y groch, no es la verdadera ensenya espanyola; aquesta deuria esser la *comunera*, aixis l' anomena l' autor del article, essent son color lo morat.

Com que axó no deixa de ser una greu ofesa á las indisputables y llegitimas glorias d' Aragó y Catalunya, esplicarém al autor del tal escrit lo errat que va en la seva dita.

La *Bandera vermella y groga*, colors del escut d' Aragó, (1) rellevá á la de color morat quan, enllassats dos regues baix lo ceptre dels Reys Católichs, entrá Espanya á formar una unitat política, quedant aixis representats en la bandera nacional aquells dos pobles que apres de molts segles de lluyta se juntavan en una mateixa monarquía.

Poch, molt poch déu coneixe la historia d' aquesta bandera qui tan inconsiderament s' atreveix á posar en dupte los drets que ella té á formar l' escut de nostra patria comúna.

La bandera que aqueixos dos colors representan, es la mateixa que empunyida pèl gran Ramon Berenguer se presenta al setge d' Almería y ajuda a obtindre la victoria als castellans, com tambe mes tart los va ajudar á venjarne la desfeta d' Alarcos en las Navas de Tolosa. La mateixa bandera trepitjá la mitja lluna en Mallorca y Valencia; á l'ombra d' ella desplegá Jaume lo *conqueridor* tot son geni inmortal; á l' ombra d' ella, lo reyal guerrejador que *esporoguia al enemich ab la cua de son cavall*, arranca de las mans dels moros, regnes que, com lo de Murcia, apres regala á Castella, donant ab axó una mostra de un ja tal may vist desprendiment: la mateixa estén sos plechs fins al Assia menor y sa brillantor atráu als peus del rey aragonés los dons de grechs y armenis, del Kan de Tartaria y lo Soldá de Babilonia.

Mentres que la monarquía de Anfós lo *Savi* está apunt de arrunarse al embat brutal d' una noblesa rebelle, acapdillada per un fill desnaturalisat y ambiciós, la bandera de Aragó y Catalunya en mans de Pere III, lo *Gran*, aclapara al africá, triomfa en Sicilia entre 'ls tochs de las sangonentas *Vespras*; fa fugir, á romans y francesos, del Rosselló; y 'ls destrossa en l' Occeá; segueix victoriosa las costas de Berberia; conquesta la Calabria y vens en Nápols, Malta, Tarento y Gaeta.

Quan lo regne de Castella gastava sas forsas en lluytas civils, en aquella fatal infantesa de Ferran lo *Emplassat*, la bandera aragonesa-catalana creuhava los per ella retuts mars per anarsen á fer á Atenas y Constantina la caballeresca é increible epopeya d' aquell grapat d'almugavers que al crit d' *Aragó*! feu estremir al mòn ab lo ressó de sas gestas.

Mentres Castella se engrandia un xich disputant al alarb bocins de los ja partits y mig perduts califats, lo estandart aragonés-catalá, no tenint ja enemichs que batre en sa vasta monarquía, oneja triumfador y cobert de gloria en llunyanas terras estrangeras; enfonza lo poder genovés en las aygas de Limary y lo de Cerdenya en los muradals de Luri; fueteja victoriosa mes tart en los cimerals de Nápols; triomfa en las illas de Xipre y del Ferven y 's remóu guanyadora entre 'l fum del incendi y 'l saqueig de Marsella.

La senyera vermella y groga, que regoneix per origen las barras de Jofre, representa la monarquía de tres pobles germans: Aragó, Catalunya y Valencia; al regne que 's va ensenyorir de Sicilia, Provenza-Calabria, Córcega, Nápols, Neopatria y Atenas; al poble temut de sicilians y francesos, de sarts, genovesos, alemanys y lombarts, pus tots ells guardavan recort de son poder, tots veyan en lo Aragó una fantasma gegantina que 'ls aclaparava, ja se 'ls presantés baix las formas de un Pere III ó Anfos V ó un Rojer de Lluria ó un Bernat de Vilamari; al regne d' Aragó y Catalunya al qual pagavan tribut Florencia, Génova, Valencia y Milan, y que al enllassarse ab la empobrida Castella li oferia en dot la Sicilia, lo Rosselló, Córcega, Calabria, las costas africanas y 'l ceptre del Mediterrá, son prestigi (tant favorable en Italia), sos drets á Navarra, Provensa, Nápols, Jerusalém y Atenas, prenent en cambi á son carrech lo guarir las nafras fetas á la monarquía del malaurat Enrich IV, traure als alarbs de son darrer cau y juntar lo seu esfors al del aliat y noble poble castellá pera vence en Granada y en Orán, en Venecia y Garellano. Aquesta es la breu historia de la bandera *groga* y *vermella.*»

Fins aquí arriba lo verament important del erudit article del *Diari* de *Tarragona* firmat per Joaquim Tomeo y Benedicto, al qui de tot cor regraciem per haver sabut fet una tan notable, senzilla é histórica defensa de nostre antich penó catalá. ¿Permetrá ara Dèu que 'l mateix ordre de cosas que 's va despendre de la major part del dot que naltres als de Castella duguerem, vinga ara á llansar á racó lo unich recort de vostras vellas glorias que tan justament s' havia salvat del oblit? ¿Permetrá Deu que aixis com vérem á la Espanya desferse de totas aquellas terras que naltres los catalans á preu de sanch guanyarem, tinguém de veure avuy també escloure del escut de la nacionalitat espanyola los llampants colors de la antiga, y tan com antiga lliberal, nacionalitat catalana? Si aquest proposit duhen los quins potser may nos han mirat ab bon ull, diguinho d' un cop y llavors sabrém á que atenirnos. Mes sapian també llavors los qu' axó

fassan, que será pagar molt malament á aquest poble lleal, que ab aquella bandera tal volta en l' any 1808 va privar á Napoleon defer francesa á tota la Espanya; al poble que com digué un de nostres savis, estima á tot lo que li ve de grat estimar, empero rara volta posa afecte á lo que se l' hi vol fer estimar á la forsa.

Ha deixat de publicarse la *Montaña catalana* que ab lo títol de *La Montaña de Montserrat*, venia sortint desde primers d' any. Son director era el poeta catalá En Victor Balaguer. També han mort *La Pubilla* y *La Barretina*, de manera que á poch á poch y á desgrat nostre, hem anat quedant sols. En efecte es aixís; *Lo Gay Saber*, ja es lo únich periódich literari catala que 's publica á Barcelona.

Hem rebut una martxa que ab lo títol de *La republicana*, ha publicat lo jove compositor En Modest Vidal. Sentintla com hem tingut ocasió de sentirla en piano nos ha plagut y 'ns ha afirmat en lo bon juhí que haviam format del jove autor que ab tant d' afany y bon acert se dedica al art musical.

TEATRES.

LOS HERÉUS,

Drama en tres actes y en vers de 'n Francesch Ubach. y Vinyeta.

Grat sia á Dèu que al últim podém agafar la afilada ploma de la crítica y ferla relliscar á pleret pèl paper y ferli escriure paraulas que plauhen á nostre cor que sols per lo que es bó esbatega. Grat sia á Dèu que podém fer bona membransa d' una obra que enalteix al naixent teatre catalá, d' una obra que, ja que s' ho mereixia, ben rebuda fou la nit de son estreno pel nombrós publich que amplenava lo teatre del Liceo.

Los Heréus es un drama del que ben satisfet ne pot quedar son jove autor. Ab ell ha tractat un asumpto de sì delicat, majorment en nostra terra, havent de combatre una costum tan vella com arrelada y que com á tal sembla imposible que puga desapareixe de nostra Catalunya, sense que deixi de perdre part de son carácter escencial. No obstant lo poeta s' ha valgut de la forsa de la rahò y ha guanyat victoria. Los pensaments y delicats y forts conceptes de que 's val per conseguirho sos bells poéticament mirats y ferms cientificament considerantlos.

Combatent la preocupació que hi há respecte al bon nom de la casa y las demés rahons que comunament se retrauen pera defensar als heréus, diu lo poeta:

Lo nom igual
lo porta lo un que l' altre,
y en la casa 'ls dos han nat.
Los dos á dintre las venas
tenen la mateixa sanch,
y lo vindre al mon mes prompte
ó lo vindre un xich mes tart
no es rahò perque l' un siga
preferit al altre, may.
La mare dintre del ventre
porta als fills un temps igual,
al naixe, ab lo mateix llabi
lo primer bes á tots fá.
. . . . . .
. . . . . .
y Dèu al morir los justos
lós dona á tots premi igual
perque ni tè dos amors
ni tè dos Cels per donar!

Recordém que responent lo bó del metje D. Anton, á las rahons que obligan al mesquí Senyor Pere á negar la má de sa afillada á un cabaler diu versos com aquest que tenim una vera satisfacció en transcriure. Héulos aqui.

Si 'n Jaume siqués hereu
valdria mes del que val?
Tindria mes honradés?
Fora mes guapo, ó bè fora
un xicot de mes saber?.....
Miri!.... Al cel sols hi ha una porta
y es tant baixa, que en lo cel
sols hi entra 'l qui s' acotxan,
ningú hi entra ab lo cap dret!
Orgull! Vosté creu tal volta
que demá que 'l dit de Dèu
signi á la mort perque dalli
á la noya ó á 'n Jaumet
tindrá aquella mes respecte
al qui tinga mes diners?
Sap perque á n' aquell que 'ls tinga
podrán servir? ¿Sap perque?....
Per fer lo clot hont l' enterrin
un xich mes fondo 'l fosser
y en lo dia del judici
com mes fondo sia aquell
tant mes tardará 'l que dormi
á sentir la véu de Dèu.

Foram molt llarchs y cosa seria de may acabar lo transcriure tot lo bo y tot lo digne d' esser copiat, y no es aquesta la nostra missió.

Lo que principalment déu alabarse es lo bon enginy de l' autor en tota la part escénica, la ben duta distribució d' escenas, l' interés sempre creixent de l' obra, lo magnifich acabament dels actes y lo desenllás tendré, suau delicat que deixa satisfet lo cor del espectador.

En quan al carácter dels personatjes lo del Sr. Pere se surt de quadro y es á nostre juhí lo mes ben sostingut de tots; emperó son caracter es massa realista respecte 'l dels altres. Això, que á nostre parer no es una falta, si contribueix algun tant al mal efecte de alguna de las parts dels drama, es un vivent contrast que aixeca lo conjunt. Per lo que pertoca al del metge devém dir que es ben acabat y sostingut. Lo dels dos germans també trovém que son una mica massa contrastats; emperó 'l contrast no traspassa las fitas de lo natural ni de lo vertader. Lo de la Merceneta es copia exacta del de las fillas de menestral del temps en que passa la acció y per lo tant es ver y apropiat. Lo de la *Pona* es natural, y encara que en lo primer acte se presenti embolicat ab un vel de misteri y fantasia, mitjansant son desanrotllament se vá desplegant mes reyal, conegut y vertader. Y encare que 'l conjunt de tots pequí per una mica de falta de gradaciò, no deixa de produbir un bon efecte, y de fer coneixe que la tal falta naix del pensament que enclou lo drama.

Lo llenguatje (part la mes dificil de nostre naixent teatre) es algun tant desigual; emperó te mes tendencias al *literari* que al *vulgar*. Fora molt bó y donaria grans resultats á nostra renaixent literatura 'l que lo ver llenguatje literari catalá prengués péu en nostra escena, tota vegada que 'l teatre es l' escola mes popular. Lo que no podiam demanar tres ó quatre anys enrera, avuy ho podém exigir, y lo dia en que 's presenti á nostras taulas una obra literaria en lo fons y en la forma, haurém donat un gran pas en nostra pacifica causa.

Avans de termenar aquest mal arreglat escrit nos permetrém fer una pregunta á nostre bon amich, que no perqué 'u sia deixará d' estar fora dels termes de la imparcialitat y de la bona fé que còva dintre nostre cor.

¿Perque per combatre lo costum de fer *hereu* ha agafat tots los arguments que directament estan de la sua part y no ha fet cap us dels que indirectament lo favoreixen? ¿Perque al costat de l' heréu ergullós, inflat d' ambició y mal germá, no 'ns ha presentat l' heréu víctima dels cabalers, l' heréu dit comunament *hereu y ase*, mes digne de llástima que 'l primer, y que com ell fa odiar la mala costum de nostra terra? ¿Perque donchs no ha atinat en aixamplar mes lo quadro, en omplirlo de contrasts mes vius y en conseguir de duas maneras y per duas vias diferents lo terme de sa victoria?... Nos disimulará nostre bon amich si l' hi fem aquestas preguntas que fillas son del ver afecte que l' hi tenim, y ho fará pensant que no perque puga una cosa ser millor, deixa per ço d' esser bona; que no perque una obra no sia perfecte es dolenta absolutament. Ja al comensament d' eix article hem dit que ben satisfet pot quedar l' autor dels *hereus* de son drama, y al termenar nos hi afermém encare.

L' execució y la direcció de l' obra bonas. La manera de presentarla hauria sigut bèn regular, si no haguessim notat que un dels actors s' oblidá de l' época de l' acció del drama y de l' edat que devia figurar, presentantse mal carectarisat y vestit desarmonicament en relaciò dels altres.

J. R. y R.

Per lo no firmat, lo secretari de la Redacciò JOSEPH ROCA Y ROCA.

E. R.—JOAN ROCA Y BROS.

Estampa de EL PORVENIR, de la viuda de Bassas, á cárrech de J. Medina, carrer dels Tallers, núm. 51 y 53.—1868